

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>XALQARO MUNOSABATLARDA “YASHIL NAZARIYA” ASOSLARI
VA UNGA DOIR YONDASHUVLAR**Gulmira Bekdurdiyeva**

Tayanch doktorant,

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar:

globallashuv, yashil siyosat,
ekologik xavfsizlik, ekologik
modernizatsiya, siyosiy
ekologiya, ekoradikal,
ekosentrizm, bioregionalizm,
yashil nazariya, ekologizm.

Annotatsiya: Ekologik muammolar ikkala jahon urushi hamda keyinchalik sanoatlashtirishning shiddat bilan rivojlanishi natijasida yerga yetkazilgan talofatlar bugungi kunda o'z oqibatlarini ko'rsatmoqda, bu masalaga xalqaro darajada e'tibor berilmasligi, jiddiy chora tadbirlar ko'rilmasligi esa vaziyatni yanada yomonlashtirmoqda. Sovuq urush tugagach, ekologik muammolar muhokama qilinishi zarur bo'lgan mavzular doirasidan joy oldi. Ammo mazkur masalaga xalqaro va siyosiy darajada jiddiy yondashish hamda zaruriy chora-tadbirlarni ko'rish masalasi hali-hanuz ochiq qolmoqda. Zero, ekologik muammolar endilikda faqat bir davlat yoki mintaqa hududidagina mahalliy darajada hal qilinsa bo'ladigan masala emasligi ayon bo'lib bormoqda. Sanoati eng rivojlangan davlatlarning ba'zilar iqlim o'zgarishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadigan va global isishni keltirib chiqaradigan ifloslanishga (karbonat angidrid va metan) katta hissa qo'shgan davlatlardir. Ushbu iqlim o'zgarishining yana bir ta'siri – yuqori havo harorati, mavsumning o'zgarishi va quruqlik sathining kengayishida ham ko'rish mumkin. Shunday ekan, ekologik masalalarga global miqyosda yondashish, uni ilmiy tadqiq qilish va xalqaro hamkorlik doirasida choralarni qo'llash orqaligina to'g'irlab bo'lmaz fojiga aylanishining oldini olish mumkin. Xalqaro munosabatlarda olimlar ekologiya sohasiga oid masalalarning siyosiy ahamiyatini hamda sohaga oid muammolarni o'rganib chiqish, ularga yechim topish maqsadida turli yondashuvlarni ishlab chiqmoqdalar hamda ularni “yashil nazariya”da yaxlitlashtirmoqdalar. Mutaxassislar ekologiya masalasini bir tomondan yondashib hal qilishning iloji yo'qligini inobatga olib, iqtisodiyot, energetika, sanoat, ta'lim va boshqa sohalar nuqtayi nazaridan

qarash va ilmiy tadqiq qilish kerak, degan xulosaga kelganlar. Shulardan kelib chiqqan holda maqolada "yashil nazariya"ga oid yondashuvlar hamda ularni boshqa davlatlar hamda xalqaro va mintaqaviy, qolaversa nodavlat tashkilotlarning tajribalari o'rganib chiqiladi hamda ilmiy tahlil qilinadi. Xalqaro munosabatlarda ekologiya yo'nalishi nisbatan yangi ekanligidan kelib chiqqan holda, undagi muammolarga odilona yechim topish xalqaro munosabatlarning boshqa yo'nalishlar bilan o'zaro uyg'unlashtirishni ham taqozo etadi.

FOUNDATIONS OF "GREEN THEORY" AND APPROACHES TO IT IN INTERNATIONAL RELATIONS

Gulmira Bekdurdiyeva

PhD student,

Tashkent State University of Oriental Studies

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: Globalization, green politics, ecological security, ecological modernization, political ecology, ecoradical, ecocentrism, bioregionalism, green theory, environmentalism.

Abstract: Environmental problems caused by the two world wars and the damage caused to the earth as a result of the rapid development of industrialization are showing their consequences today. After the end of the Cold War, environmental problems became one of the topics that needed to be discussed. However, the issue of taking this issue seriously at the international and political level and taking the necessary measures is still open. Because now it is becoming clear that environmental problems cannot be solved at the local level only on the territory of one country or region. Some of the most industrialized countries are also major contributors to pollution (carbon dioxide and methane) that have a significant impact on climate change and cause global warming. Another effect of this climate change can be seen in higher air temperatures, changes in seasons and land expansion. Therefore, it is possible to prevent it from becoming an irreparable disaster only by approaching environmental issues on a global scale, by conducting scientific research and applying measures within the framework of international cooperation.

In international relations, scientists are developing various approaches to study the political significance of issues related to the field of ecology and problems related to the field, to find solutions to them, and to consolidate them in the "green theory". Considering that it is impossible to solve the issue of ecology from one side, the experts came to the conclusion that it is necessary to look at it from the point of view of economy, energy, industry, education and other fields and conduct scientific research. Based on these, the article examines and scientifically analyzes approaches to "green theory" and their experiences of other countries and international and regional, as well as non-governmental organizations. Due to the fact that the direction of ecology is

relatively new in international relations, finding a fair solution to its problems requires the coordination of international relations with other directions.

ОСНОВЫ «ЗЕЛЕННОЙ ТЕОРИИ» В МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЯХ И ПОДХОДЫ К НЕЙ

Гульмира Бекдурдиева

Докторант,

Ташкентский государственный университет востоковедения

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:

Глобализация, зеленая политика, экологическая безопасность, экологическая модернизация, политическая экология, экорадикал, экоцентризм, биорегионализм, зеленая теория, экологизм

Аннотация:

Экологические проблемы, вызванные двумя мировыми войнами, и ущерб, нанесенный земле в результате быстрого развития индустриализации, сегодня показывают свои последствия. После окончания «холодной войны» экологические проблемы стали одной из тем, требующих обсуждения. Однако вопрос серьезного подхода к этому вопросу на международном и политическом уровне и принятия необходимых мер остается открытым. Потому что сейчас становится ясно, что экологические проблемы не могут быть решены на местном уровне только на территории одной страны или региона. Некоторые из наиболее промышленно развитых стран также являются основными источниками загрязнения (диоксид углерода и метан), которые оказывают значительное влияние на изменение климата и вызывают глобальное потепление. Другой эффект этого изменения климата можно увидеть в более высоких температурах воздуха, смене времен года и расширении суши. Поэтому не допустить, чтобы она превратилась в непоправимую катастрофу, только подходя к экологическим проблемам в глобальном масштабе, проводя научные исследования и применяя меры в рамках международного сотрудничества.

В международных отношениях ученые разрабатывают различные подходы для изучения политической значимости вопросов, связанных с областью экологии и связанных с ней проблем, поиска их решения и закрепления в «зеленой теории». Считая, что решить проблему экологии с одной стороны невозможно, эксперты пришли к выводу, что необходимо посмотреть на нее с точки зрения экономики, энергетики, промышленности, образования и других сфер и провести научные исследования. На их основе в статье рассматриваются и научно анализируются подходы к «зеленой теории» и опыт других стран, международных и региональных, а также неправительственных организаций. В связи с тем, что направление экологии относительно новое в

международных отношениях, поиск справедливого решения его проблем требует координации международных отношений с другими направлениями.

KIRISH

Hozirgi kunda davlatlar o'rtasida mojarolarga sabab bo'lishi mumkin bo'lgan eng dolzarb muammolardan biri–tabiiy resurslarning yetishmasligi, ayniqsa, ichimlik suvi tanqisligi, qurg'oqchilik hamda bir–biriga ulanib ketadigan qator ekologik muammolardir. Xalqaro munosabatlarda ekologik muammalorni ko'rib chiqish ilmiy tadqiqot natijalarini talab qiladi. Xalqaro munosabatlar uchun yashil nazariya davlat, iqtisodiyot va atrof-muhit o'rtasidagi munosabatlarni qayta ko'rib chiqishga yordam beradi. Xalqaro munosabatlar, odatda, buni davlatlarning cheklangan nuqtayi nazaridan qaraladigan globallashuv kontekstida belgilaydi, ammo globallashuv umumiy global ekologik qadriyatlarni rivojlantirish imkoniyatlarini ham o'z ichiga oladi.

TADQIQOTNING USULLARI

Atrof-muhitga oid maqsadlar va rivojlanishga doir maqsadlar o'rtasidagi aniq yo'nalishdagi ko'plab masalalarda bo'lgani kabi, erishilgan har qanday kelishuvlar yetarli darajada murosaga keltirilmaydi. “Yashil nazariya” uchun rivojlanishning ekologik yo'lida bunday keskinlik yo'q, garchi bu yo'l qisqa muddatda qimmatroq bo'lib tuyulsa ham. Buning sababi shundaki, ba'zi mamlakatlar rivojlangan mamlakatlarning iqlim o'zgarishi uchun tarixan javobgar deb hisoblaydilar va hech bir milliy aktor global xarajatlarni o'z zimmasiga olishga tayyor emas. Shu

Usullar: maqolada qiyosiy tizimli tahlil, statistik tahlil, nazariy metodologik va tizimlashtirish kabi usullardan foydalanildi..

NATIJALAR/MUHOKAMA

“Yashil nazariya” raqobatda faoliyat yuritayotgan suveren millat davlatlari g'oyasiga tubdan qarshilik ko'rsatish potentsialiga ega va shuning uchun xalqaro munosabatlar (XM) nuqtayi nazarida post-Vestfaliya tendensiyasining bir qismidir. Ekologik fikr insoniyatning tabiatdagi manfaatlarini emas, balki tabiatning manfaatlarini ko'zlaydi. “Yashil nazariya” tanqidiy nazariyaga kiradi, chunki atrof-muhit muammolari jamiyat va jamoaviy qarorlar qabul qilish kontekstida o'zimiz va boshqalar o'rtasidagi munosabatlar haqida savollar tug'diradi. Atrof-muhit muammolarining XMga kiritilishi ma'lum ta'sir ko'rsatdi, ammo ularning nazariy ahamiyati va amaliy siyosat oqibatlarini an'anaviy taxminlar va amaldagi amaliyotlar bilan mos yoki mos kelmaydigan deb hisoblash mumkin. Raqobatbardosh davlat munosabatlarining davom

etishi ekologik hamkorlikka yordam bermaydi yoki yashil fikrni rag'batlantirmaydi. Biroq, nazariy rivojlanish bo'ldi va ba'zi amaliy yutuqlar va atrof-muhitning turli muammolarini turli nazariy nuqtayi nazardan ko'rib chiqadigan keng ko'lamli adabiyotlar paydo bo'ldi. Agar bu— bitta aniq tasavvurga ega bo'lmasa, bu, albatta, insoniyatning umumiy kelajagi haqida uzoq muddatli nuqtayi nazarni ifodalaydi¹.

Yashil nazariya – tanqidiy nazariyalar guruhidagi nazariya. Bu nazariya Xalqaro munosabatlar fanidagi boshqa nazariyalarga nisbatan yangi nazariyadir. Ammo uning yangiligi yashil nazariyaning ildizsiz va zaif ekanligini ko'rsatmaydi. Aksincha, bu—odamlar o'z hayotiga ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan muammolar bilan shug'ullanayotganligini ko'rsatadi. Yashil nazariya xalqaro munosabatlarning boshqa barcha nazariyalaridan insonga yo'naltirilgan yondashuvni rad etishi bilan ajralib turadi va u atrof-muhitga yo'naltirilgan yondashuvni qabul qiladi. Siyosiy chegaralardan mustaqil fikrlash tendensiyasi transmilliy munosabatlarni ta'kidlaydigan yashil nazariyada o'z ifodasini topgan. Insoniyatning davom etishi uchun atrof-muhit ham muhofaza qilinishi kerak. Bundan hamma xabardor. Biroq, vaziyatga e'tibor berilmaydi va atrof-muhitga zarar yetkaziladi. Insoniyat taraqqiyoti kundan kunga modernizatsiya qilinib, atrof-muhitga yetkazilgan zararni oshirmoqda. Ikkinchi jahon urushidan so'ng G'arb iqtisodining jadal sur'atlarda sanoatlashuvi natijasida ko'plab mamlakatlarda atrof-muhitga yetkazilgan zarar ortib bordi. 1960–1970-yillar orasida yashil harakatlar sifatida boshlangan ekologik muammolarga e'tibor ijtimoiy harakatdan siyosiy harakatlarga o'ta boshladi².

Iqlim o'zgarishi bizning davrimizning asosiy ekologik muammosi bo'lib, u qazib olinadigan yoqilg'iga xavfli bog'liqligimiz tufayli yuzaga keladi. Yashil nazariya buni qisqa muddatli inson manfaatlaridan ko'ra uzoq muddatli ekologik qadriyatlar nuqtayi nazaridan tushunishga yordam beradi. Bu manfaatlar, odatda, davlatlar tomonidan texnologiyaga sarmoya kiritish orqali amalga oshiriladi, ammo inson tomonidan qo'zg'atilgan iqlim o'zgarishiga oson texnik yechim yo'q. XM nazariyasi nega iqlim o'zgarishi iqtisodiy raqobat va hamkorlikka to'sqinlik qiladigan davlatlar uchun hal qilish qiyin muammo ekanligini tushuntirishi mumkin. Biroq, bu qanday hal qilinishi mumkinligini tushuntirish uchun muqobil asosni taqdim eta olmaydi. XM shaharlar va jamoalar yoki nodavlat notijorat tashkilotlar kabi hamkorlikda bo'lishi

¹ Hugh C. Dyer. (2018) Introducing Green Theory in International Relations/. The University of Leeds, UK. ISSN 2053–8626 Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72249>

² K. D. Tasdemir. (2019) Green theory. Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/green-theory-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir?utm_source=share&utm_medium=guest_desktop&utm_campaign=copy Retrieved from https://tr.linkedin.com/in/kutluay-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir-8453b1190?trk=article-ssr-frontend-pulse_publisher-author-card

mumkin bo'lgan boshqa subyektlarga emas, balki davlatlar va ularning milliy manfaatlariga haddan tashqari e'tibor qaratadi³.

Ekologiya sohasidagi faoliyat davlat siyosatining yo'nalishlaridan biri sifatida davlat partiyalarining mafkuraviy asoslari bilan bevosita bog'liq, chunki hukmron partiyaning mafkuraviy asosi uning tayanchlaridan biridir. Hukmron partiyaning ekologik siyosati zamonaviy mamlakatlar taraqqiyotida ustun rol o'ynashini e'tibordan chetda qoldirib bo'lmaydi. Iqtisodiy rivojlangan ayrim mamlakatlarda ekologik siyosat zamonaviy xalqaro munosabatlar, bozordagi o'zaro ta'sir shakllari, shuningdek, progressiv "yashil" iqtisodiy shakllanishlar rivojlanishining muhim omili sifatida qayta tashkil etilmoqda. Siyosiy fanlar doktori E.V. Matveyeva bu masalada tez-tez gapiradi: "Zamonaviy siyosatning kelajagi bo'lmaydi, agar tabiat bundan aziyat cheksa"⁴.

Ekologik nuqtayi nazardan, rivojlanishning umumiy tanqidi va hatto ilg'or barqaror rivojlanish amaliyotlari mavjud. Bizning qisqa muddatli, individual, oqilona tanlovlarimiz atrof-muhit resurslarimizni yo'q qiladigan "Jamoatlar fojiasi"⁵ ning (Hardin 1968) mashhur modeli butun sayyorada qo'llanildi⁶.

1960-yillarda "Jamoatlar fojiasi"⁷ dan kelib chiqqan global ekologik inqirozni jamoatchilik e'tirof etdi, ya'ni odamlar o'z manfaatdor shaxslar sifatida yer, chuchuk suv va baliq kabi umumiy resurslardan keragidan ortiqcha foydalanishadi. 1970-yillarda Birlashgan Millatlar Tashkilotining ushbu mavzu bo'yicha birinchi konferensiyasi bo'lib o'tdi va 1980-yillarda yashil siyosiy partiyalar va davlat siyosati paydo bo'ldi. Bu ushbu siyosiy muammolarni tushuntirish va tushunishga yordam beradigan yashil nazariyaga bo'lgan talabga to'g'ri keldi. Bundan tashqari, bu davrdagi ekologik harakatlar urush va yadroga qarshi harakatlar bilan o'zaro bog'liqdir. Nazariyaning birinchi to'liqini davlat va bozor kabi ijtimoiy institutlarni ajratib ko'rsatdi. Ikkinchi to'liqin ekologik huquqlar, ekologik demokratiya, ekologik faollik, ekologik fuqarolik va yashil davlatlar kabi tushunchalarni ta'kidladi⁸.

³ Hugh C. Dyer. (2018) Introducing Green Theory in International Relations/. The University of Leeds, UK. ISSN 2053-8626 Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72249>

⁴ Волох В.А. (2022) «Экологическая политика: некоторые вопросы теории и практики». Вестник университета Мировых цивилизаций, vol. 13, no. 1 (34), 6-12. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-politika-nekotorye-voprosy-teorii-i-praktiki>

⁵ Garrett Hardin. (1968) The Tragedy of the Commons. Science 162 (3859), 1243-1248. DOI: 10.1126/science.162.3859.1243 Retrieved from <https://math.uchicago.edu/~shmuel/Modeling/Hardin,%20Tragedy%20of%20the%20Commons.pdf>

⁶ Hugh C. Dyer. (2018) Introducing Green Theory in International Relations/. The University of Leeds, UK. ISSN 2053-8626 Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72249>

⁷ Garrett Hardin. (1968) The Tragedy of the Commons. Science 162 (3859), 1243-1248. DOI: 10.1126/science.162.3859.1243 Retrieved from <https://math.uchicago.edu/~shmuel/Modeling/Hardin,%20Tragedy%20of%20the%20Commons.pdf>

⁸ Tasdemir K. D.. (2019) Green theory. Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/green-theory-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir?utm_source=share&utm_medium=guest_desktop&utm_campaign=copy

Xalqaro munosabatlarni o'rganishda ekologik muammolar yangi narsa emas, ayniqsa ekologik xavfsizlik sohasida. 1960-yildan boshlab atrof-muhit masalalari xalqaro kun tartibiga kiritilgan, atrof-muhitni muhofaza qilishning ahamiyati to'g'risida keng ko'lamli munozaralar ko'plab mamlakatlar tomonidan olib borilmoqda, 1972-yilda Stokgolm konferensiyasi munosabati bilan boshlandi va 1992-yilda Rio konferensiyasi tashkil etilishi bilan davom etadi. 1997-yil Kioto protokolining imzolanishi. Atrof-muhit muammolarini muhokama qilish, ba'zi bir nizolarni keltirib chiqarishi mumkinligi sababli muhimroq bo'ladi⁹.

Atrof-muhit muammolari qanday hal qilingan qilinmaganligini tushunish uchun biz mamlakat siyosati nafaqat mamlakat rejalari va maqsadlarini tavsiflashdan tashqari, ekologik muammolarni yengishda qanchalik samarali yordam berishini ham ko'rishimiz kerak. Notijorat tahlil markazlari va fondlar bu savolga javob berish uchun qayta ishlangan ma'lumotlarni taqdim etishda juda foydali bo'ldi. Barqaror boshqaruv ko'rsatkichlari orqali olib borilgan siyosat natijalarini o'lchaydigan va o'rganuvchi Bertelsmann Stiftung jamg'armasining ma'lumotlar indeksiga ko'ra, 2020-yilda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti va Yevropa Ittifoqi mamlakatlari bo'yicha 41 ta davlatdan faqat 23 tasi barqaror muhitga erishishda o'z siyosati samaradorligini oshirishga muvaffaq bo'lgan. 2014-yilda to'rtta davlat barqarorligicha qolmoqda va 14 mamlakat hatto pasaygan.

Xitoy dunyoning ishlab chiqarish qudrati sifatida 1995-yildan 2017-yilgacha atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qator siyosatlarini o'rnatishni boshladi va hozirda u 14 ta yo'nalishga ega. Xitoyning birinchi atrof-muhitni muhofaza qilish siyosati umumiy ovqatlanish, ko'ngilochar va xizmat ko'rsatish korxonalarining atrof-muhitni boshqarishni kuchaytirish to'g'risidagi sirkulyar deb nomlanadi, uning maqsadi atrof-muhitni yaxshi boshqarish, shuningdek, ushbu turdagi sanoat bilan o'ralgan atrof-muhitni muhofaza qilish va yaxshilashdir. 2017-yilda Xitoy "Yashil kamar va yo'lni qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'llanma" deb nomlangan yana bir ekologik siyosatni e'lon qildi, unda asosiy e'tibor yashil rivojlanishni rag'batlantirish, ekologik muhitni muhofaza qilishni kuchaytirish va yashil ipak yo'lini birgalikda qurishga qaratilgan¹⁰.

Agar Barqaror boshqaruv ko'rsatlari ning ekologik siyosat ko'rsatkichlarini mamlakatning emissiyaga qo'shgan hissasi miqdori va mamlakatning sanoat darajasi haqidagi ma'lumotlar bilan solishtiradigan bo'lsak, ba'zi sanoatlashgan va emitent mamlakatlarning siyosati yomon ekanligini ko'rishimiz mumkin. Qo'shma Shtatlar dunyodagi ikkinchi yirik sanoatlashgan va

Retrieved from https://tr.linkedin.com/in/kutluay-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir-8453b1190?trk=article-ssr-frontend-pulse_publisher-author-card

⁹ J. Vogler in B. White, R. Little, and M. Smith. (1997) *Issues in World Politics*, London: MacMillan Press Ltd, 222.

¹⁰ Ministry of Ecology and Environment The People's Republic of China. (2021), *Environmental Policies*. Retrieved from <http://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/>. MEE. Accessed on 20/7/2021.

emitent davlatdir, lekin atrof-muhit siyosati bo'yicha eng yomon ko'rsatkichga ega. Xuddi shunday, Germaniya gaz emissiyasiga hissa qo'shuvchi sifatida to'qqizinchi o'rindagi mavqeyi so'nggi besh yil ichida o'zgarmagan bo'lsa ham, o'z siyosatini yaxshilay olmadi. AQSH va Germaniyadan farqli o'laroq, Yaponiya uchinchi yirik emitent bo'lishiga qaramay, o'z siyosati samaradorligini oshirishga muvaffaq bo'ldi.

Bir tomondan, Qo'shma Shtatlar Germaniyaga qaraganda ko'proq atrof-muhit va sanoat siyosatiga ega, ya'ni 1970-yildan beri mavjud bo'lgan 41 ta siyosat. Qo'shma Shtatlarning birinchi sanoat siyosati energiyadan foydalanishga qaratilgan. 2022-yil uchun Qo'shma Shtatlar uglerod chiqindilarini kamaytirish va issiqxona gazlarining oldini olish uchun texnologiyalarni ishlab chiqishda moliyaviy siyosatni ishlab chiqdi¹¹.

Boshqa tomondan, Germaniya dunyodagi to'rtinchi yirik sanoat davlati sifatida Xitoydan oldin atrof-muhitni muhofaza qilish siyosatini yo'lga qo'ydi. 1979–2021-yillarda Germaniyada energetika va atrof-muhit bilan bog'liq 39 ta siyosat mavjud. Ekologik toza va energiyadan samarali foydalanishga urg'u beradigan birinchi Germaniya sanoat siyosati Atrof-muhit innovatsiyalari dasturidir. Bu ekologik toza sanoat mahsulotlarini qo'llab-quvvatlash dasturi edi¹².

Yaponiya esa dunyodagi uchinchi yirik sanoatlashgan davlat sifatida atrof-muhitga soliq solish, atrof-muhitni baholash, atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha ta'lim, atrof-muhitni tadqiq qilish, texnologiya, aylanma va ekologik iqtisod, atrof-muhit va iqtisodiyot va atrof-muhitni muhofaza qilish rejasi dasturlari kabi turli xil ekologik siyosatlarga ega¹³.

Hindiston Janubiy Osiyo mintaqasidagi eng yuqori sanoatlashgan mamlakat bo'lib u shtatlari sanoat o'sishini yiliga 10 foizni tashkil etadigan sanoat siyosatiga ega. Bundan tashqari, davlat texnologiyani qabul qilish va innovatsiyalar uchun qulay ekotizimni ta'minlaydi va barqaror, muvozanatli va inkluziv sanoat o'sishiga hissa qo'shadi¹⁴. Boshqa tomondan qaraydigan bo'lsak, ishlab chiqarish sanoati Hindistondagi asosiy havoni ifloslantiruvchi sabablaridan biridir. Bosh vazir Modi "Hindistonda ishlab chiqarilgan" mahsulotlarni targ'ib qiluvchi kompaniyani boshladi, bu esa keng mahalliy va xalqaro miqyosda qo'llab-quvvat-

¹¹International Energy Agency. 2021. PoliciesDatabase, Retrieved from <https://www.iea.org/policies?sector=Indsector = Industry & country=United%20States,IEA>. Accessed on 19/7/2021

¹²International Energy Agency. (2021). PoliciesDatabase. Retrieved from <https://www.iea.org/policies?country=Ggermany sector=Industry &page=2, IEA>. Accessed on 18/7/2021

¹³ Ministry of Environment. Government of Japan, (2021). Environmental Policy. Retrieved from <https://www.env.go.jp/en/policy/index.html,Tokyo: MoE>. Accessed on 9/8/2021.

¹⁴ NOVO JURIS LEGAL. (2020). Thought LeadershipSalient Features of New Industrial Policy. Retrieved from <https://www.novojuris.com/thought-leadership/salient-features-of-new-industrial-policy-2020-25.html>. Accessed on 3/9/2021.

landi¹⁵. Kompaniya strategiyasi Hindistonning o'sishiga hissa qo'shgan bo'lsa-da, u atrof-muhitning buzilishi uchun qisman javobgardir. Qazilma energiyaga tayanadigan sanoatlashtirish havoning ifloslanishiga olib keladi. Havoning ifloslanishi mexanik sanoatning muhim muammosi bo'lib, butun aholi salomatligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin¹⁶.

Uglerod chiqindilari bo'yicha yaxshi rekordga ega bo'lishiga qaramay, Fransiya eskirgan atom energiyasi sektoriga kuchli bog'liqdir¹⁷. 2016-yilda Britaniya hukumati Parij kelishuvini ratifikatsiya qilishda ham ishtirok etdi. Brexitdan keyin ham Buyuk Britaniya Yevropa Ittifoqiga qo'shilgan vaqtida belgilangan ekologik siyosat majburiyatlarining ko'p qismini saqlab qoldi. Biroq, biznes va iqtisodiy muhitda sanoat strategiyalarini o'sish rejalariga o'tkazish ustuvor vazifa hisoblanadi¹⁸.

Yashil siyosiy nazariya o'sib borayotgan va ortib borayotgan sanoatlashtirishni, shuningdek, hozirgi kunga qadar sodir bo'lgan ekologik zarar muammolarini hal qilishda ishtirok etgan Parij kelishuvida ko'rib chiqiladi. Yashil siyosiy nazariya o'sib borayotgan va ortib borayotgan sanoatlashtirishni, shuningdek, hozirgi kunga qadar sodir bo'lgan ekologik zarar muammolarini hal qilishda ishtirok etgan Parij kelishuvida ko'rib chiqiladi¹⁹.

Global ekologik muammolar masalasi muammoning jiddiyligini, shuningdek, uni qanday keltirib chiqarish va hal qilishni tushuntirishga qaratilgan turli munozaralarga olib keldi. Ekologik muammolarning insoniyat uchun jiddiyligini tushuntirishga qaratilgan munozara "modernistlar" va "ekoradikallar" o'rtasidagi bahsdir²⁰. Kioto protokoli sanoatning ifloslanishi natijasida yuzaga kelgan global isishni bartaraf eta olmaganidan so'ng, 2016-yilda Parij kelishuvi global iqlim harakatining yangi orzusi va tezligi sifatida qabul qilindi. Iqlim o'zgarishining salbiy ta'siriga moslashish to'g'risidagi Parij kelishuvining²¹ amalga oshirilishi, shuningdek, iqlimga chidamlilik, oziq-ovqat ishlab chiqarishga tahdid solmasdan, past emissiyani rivojlantirish va past emissiya va iqlimga chidamli rivojlanish uchun moliyalashtirish sxemalarini tayyorlash, mamlakatlar o'rtasida hamkorlikda ishlash va o'zaro yordamga

¹⁵ Aldrich, J.H. et al., (2015). Getting out the vote in the social media era: Are digital tools changing the extent, nature and impact of party contacting in elections? *Party Politics*, 22(2), pp.165–178.

¹⁶ Project guru. Manufacturing industries as the major source of air pollution in India. (2021). Retrieved from <https://www.projectguru.in/air-pollution-india/> Accessed on 3/9/2021.

¹⁷ Sustainable Governance Indicators. (2021). French Retrieved from <https://www.sgi-network.org/2020/France>. Accessed on 1/8/2021.

¹⁸ The UK's Industrial Strategy. (2021). Retrieved from <https://www.gov.uk/government/topical-events/the-uks-industrial-strategy>. Accessed on 1/8/2021.

¹⁹ Tasdemir K. D.. (2019) Green theory. Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/green-theory-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir?utm_source=share&utm_medium=guest_desktop&utm_campaign=copy Retrieved from https://tr.linkedin.com/in/kutluay-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir-8453b1190?trk=article-ssr-frontend-pulse_publisher-author-card

²⁰ Robert Jackson and Georg Sorensen, (2005). *Pengantar Studi Hubungan Internasional*, Yogyakarta: Pustaka Pelajar, page 325

²¹ Paris Agreement, United Nations, Retrieved. (2021). Retrieved from https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf Accessed on 3/8/2021.

asoslangan harakatlarni talab qiladi. Bu sa'y-harakatlarning barchasi nafaqat mamlakatning global miqyosdagi mas'uliyatiga aylanadi, balki korporatsiyalar kabi nodavlat subyektlarning hissasini ham talab qiladi, korporatsiyalar ham iqlim o'zgarishiga katta hissa qo'shishini unutmang. CDP hisoboti²² shuni ko'rsatadiki, 100 ta energetika korporatsiyasi barcha sanoat chiqindilarining 71% hissasini qo'shgan. Faqat energetika sektoridan emas, AQSHning eng yaxshi 15ta oziq-ovqat va ichimliklar kompaniyasi har yili 630 million metrik tonnaga yaqin issiqxona gazlarini ishlab chiqaradi. Parij kelishuvi nafaqat davlat aktori, balki mintaqaviy yoki global institut va korporatsiyaga yordam berish uchun mavjud.

Yashil nazariya kun tartibidagi mavzular xalqaro munosabatlarning realizm va liberalizm kabi asosiy nazariyalari doirasida baholandi. Realistlar ekologik muammolarni ko'proq xavfsizlik sifatida muhokama qildilar. Ularning fikricha, resurslar tanqisligi davlatlar uchun mojarolar sababidir. Neoliberal institutsionalizm odamlarni tabiatdan ustun qo'yadi, shuning uchun ular realistlar sifatida tabiatga vosita sifatida qarashadi. Ular insonning tabiatdagi hukmronligiga shubha qilmaydi. Ularning ta'kidlashicha, ekologik muammolarni hal qilishda davlatlar o'rtasidagi jamoaviy harakatlar va xalqaro institutsionalizatsiya muhim ahamiyatga ega. Ko'pgina yashil nazariyotchilarga ko'ra, kompaniyalar, mahalliy hokimiyat organlari, moliyaviy institutlar, ijtimoiy guruhlar va shaxslar muhim ishtirokchilar sifatida ko'rib chiqilishi kerak. Yashil nazariyotchilar ekosentrizm g'oyasiga e'tibor berishadi. Atrof-muhit ifloslanishining bir nechta holatlarini jinoiy javobgarlikka tortish o'rniga, ular global ishlab chiqarish va investitsiyalar kabi global iste'molga e'tibor qaratishimiz kerak deb o'ylashadi. Ekotsentrizm to'rtta asosiy xususiyatga asoslanadi, bu uning atrof-muhitga va shu tariqa jahon siyosatini shakllantirishga bo'lgan pozitsiyasini tushuntiradi.

Birinchisi, resurslarni tejash bo'lib, u nafaqat resurslardan iqtisodiy foydalanishni tushunish orqali, balki ularni saqlashni ham anglash orqali inson bo'lmagan dunyoda to'liq qiziqish uyg'otadi.

Ikkinchidan, inson farovonligi ekologiyasi insonga bog'liq bo'lmagan jamiyat manfaatlarini tan oladi.

Uchinchidan, konservativlik, ya'ni resurslardan to'g'ri foydalanmaslik va **to'rtinchisi** – hayvonlarni saqlash, bu erda barcha turlarni, ekotizimlarni bir butun sifatida ko'rib chiqiladi

Ilmiy maqolalar tahlili va atrof-muhit masalalariga oid qonunchilik bazasi ekologik siyosat bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni takomillashtirishning ayrim aniq qonuniyatlarini aniqlash imkonini berdi. Ushbu moddalar, qoidalar asosida, shuningdek

²²Griffin, Paul. (2017). The Carbon Majors Database:CDP Carbon Majors Report 2017. London: CDP

Adabiyotlarda biz “ekologik siyosat” tushunchasiga quyidagi yondashuvlarni ajratib ko‘rsatamiz²³.

1. Yaxlit; iqtisodiy; qonuniy.
2. Ekologik xavfsizlik va ekologik modernizatsiya prizmasi orqali ekologiya siyosati.
3. Siyosiy ekologiya.

Yaxlit yondashuv hayotning ekologik jihatini shakllantirishning arxaik yondashuvlaridan biridir. Ushbu konsepsiya muallifi Linton Kolduell inson va tabiat munosabatlari sohasida tom ma’noda “kashfiyot” inqilobini amalga oshirdi. U “ekologik siyosat” atamasini kiritdi. Tadqiqotchi atrof-muhit siyosatiga yondashuvni yaxlit bir butun sifatida shakllantirdi. Ushbu yondashuv 1969-yilda Qo’shma Shtatlarda qabul qilingan inqilobiy milliy ekologik siyosat to‘g‘risidagi qonun uchun asos bo‘lib xizmat qildi. Linton Kolduell ushbu yondashuvni shakllantirib, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasini rasmiylashtirganini, shuningdek, haqiqiy siyosat va siyosatshunoslikka “atrof-muhit siyosati” tushunchalarini kiritganligini hisobga olmaslik mumkin emas, bu esa davlatning ekologik rejalarini tuzish qobiliyatini tashkil qiladi. Olim o‘zining “Atrof-muhit: davlat siyosatining yangi yo‘nalishi” asarida ekologiya sohasida yaxlit davlat siyosatini shakllantirishning muqarrarligini tushuntirishga harakat qildi²⁴.

Ekologizm atrof-muhitga ta’sirni hisobga olish kerakligini targ‘ib qiladi, chunki odamlar atrof-muhitga bog‘liq va atrof-muhitning buzilishi insoniyatning davom etishini xavf ostiga qo‘yadi. Ammo yashil nazariyaga ko‘ra, inson uchun potensial foydalari tufayli atrof-muhitni muhofaza qilish tanqidiy masaladir. Yashil nazariyadagi asosiy narsa atrof-muhitdagi hamma narsani hurmat qilish orqali himoya qilish va sayyoradagi hech narsaga zarar bermaslikdir. Yashil nazariya prinsipial pozitsiyada harakat qiladi²⁵.

Iqtisodiy yondashuv. Iqtisodiyot fanining ta’sir doiralarining rivojlanishi va kengayishi “iqtisodiy siyosat” tushunchasini yanada kengroq qo‘llash imkonini berdi. Ushbu yondashuvdan so‘ng, atrof-muhit siyosatida tarqatish va saqlash elementlarini ajratib ko‘rsatish muhimdir. Taqsimlash siyosati – tabiiy resurslarni turli subyektlar (shtatlar, hududlar, firmalar va boshqalar) o‘rtasida adekvat taqsimlash, tabiatni muhofaza qilish siyosatining mohiyati esa moddiy resurslarni muhofaza qilishdan iborat.

²³ Грушко М.П. (2018) Прикладная экология: учебник. – М.: Лань, 268.

²⁴ Волох В.А. (2022) «Экологическая политика: некоторые вопросы теории и практики» Вестник университета Мировых цивилизаций, vol. 13, no. 1 (34), pp. 6–12. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-politika-nekotorye-voprosy-teorii-i-praktiki>

²⁵ Tasdemir K. D. Green theory/ 02.08.2019. Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/green-theory-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir?utm_source=share&utm_medium=guest_desktop&utm_campaign=copy Retrieved from https://tr.linkedin.com/in/kutluay-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir-8453b1190?trk=article-ssr-frontend-pulse_publisher-author-card

Muayyan mamlakatda ekologiyani to'liq tahlil qilishda iqtisodiy omil yetarli bo'lmisligi kerak, chunki asosiy manbalar siyosiy va huquqiy asoslarda yotadi²⁶. Har qanday davlatning ekologik siyosatini faqat iqtisod nuqtayi nazaridan tahlil qilganda, qarama-qarshiliklardan qochish mumkin emas. Bu sohada jahon savdosi va xalqaro sanoatdagi yuqori darajadagi raqobatni e'tiborsiz qoldirib bo'lmaydi. Atrof-muhitni muhofaza qilish qoidalari tufayli eng ko'p zarar ko'rgan mamlakatlar jahon bozoridagi ulushini sezilarli darajada kamaytirdi. Atrof-muhit muammolarining transmilliy va global tabiati har bir davlatning ekologik muammolarini barcha mamlakatlar uchun umumiy holga keltirish imkonini beradi, bu esa davlatlarga ushbu muammolarni hal qilish bo'yicha chora-tadbirlar ishlab chiqish bo'yicha jamoaviy sa'y-harakatlarga yordam beradi. Huquqiy yondashuv. Ushbu yondashuv ekologik siyosatni huquqiy nuqtayi nazardan ko'rib chiqishga asoslanadi. Bu nuqtayi nazarga amal qilgan olimlar e'tiborini ekologik qonunchilikni tahlil qilishga, atrof-muhitni muhofaza qilishga asos bo'ladigan huquqiy norma va tamoyillarni o'rganishga qaratadi. Shuning uchun O.N. Dubovik ta'kidlaganidek, "atrof-muhit siyosati va uning ustuvor yo'nalishlarini aniqlash ma'lum bir mamlakatning ekologik qonunchilik va uning predmetini tushunishiga bog'liq"²⁷. Olim o'z fikrini isbotlash uchun uning ekologik huquq predmetini tushunishi ma'lum muammolarni hal qilishning huquqiy imkoniyatlari va vositalarini belgilashda, ba'zan esa zararli radioaktiv chiqindilarni utilizatsiya qilish to'g'risida qaror qabul qiluvchi shaxs tomonidan namoyon bo'lishini ta'kidladi. Yana shuni ta'kidlash joizki, muallifning fikricha, insonning atrof-muhitdan foydalanishiga davlat aralashuvini cheklash ana shu muammolarni hal etishga bog'liq. Yana bir rus tadqiqotchisi M.N. Pchelnikov ekologik siyosatning huquqiy omillarining alohida pozitsiyasini aniqladi. Olim ilmiy lug'at va amaliy siyosatga "ekologik huquqiy siyosat" tushunchasini kiritish zarurligini ta'kidlab, unumli ta'rifning muhimligini ta'kidlaydi.

Global ekologik muammolar global yechimlarni talab qiladi. Buning uchun biz "global" tushunchamizni muqobil tashkiliy tamoyil sifatida rivojlantirishimiz va nazariy tushunchalar uchun davlatlarga emas, balki yashil ijtimoiy harakatlarga murojaat qilishimizni talab qiladi. Bunda odamlar hayoti uchun hali ham tegishli mavjud chegaralari bo'lgan mamlakatlar haqidagi g'oyadan voz kechishimiz kerakmi yoki odamlarning atrof-muhitga nisbatan qanday yashashiga ishora qilib, ularni ekologik jihatdan mosroq tarzda qayta ko'rib chiqishimiz kerakmi, degan savol tug'iladi. Mahalliy hamjamiyatlar tabiiy muhit va unga bo'lgan munosabatini ko'proq vosita sifatida tasavvur qilib, uni o'z uyi sifatida ko'rishadi va shu bilan ekologik inqirozning asosiy sabablaridan birini hal qilishadi. Masalan, insoniyat jamiyati siyosiy chegaralar emas,

²⁶ Третьякова Н.А. (2018). Основы экологии: учеб. пособие для вузов / Н.А. Третьякова; под науч. ред. М.Г. Шишова. — М.: Изд-во "Юрайт", — С. 111.

²⁷ Дубовик О.Л. (2003). Экологическое право: учебник / О.Л. Дубовик. — М.: Проспект, —С. 267.

balki ekologik chegaralar ichida tashkil etilgan “bioregionalizm” tushunchasi ekologik kontekstda bilim, fan, tarix, madaniyat, makon va joyning qiziqarli masalalarini ko‘taradi²⁸. Masalan, o‘zlikni anglash milliylik g‘oyasidan ko‘ra ko‘proq tanish atrof-muhitdan kelib chiqishi mumkin, shuning uchun biz siyosiy joylashuvimizdan ko‘ra mahalliy atrof-muhit haqida ko‘proq meros qilib olingan bilim va tushunchaga egamiz. Shu bilan birga, markazsizlashtirish yoki qaror qabul qilishni mahalliyashtirishga nisbatan bir qator e‘tirozlar ham mavjud. Jumladan, bu jamiyatlararo hamkorlikni rivojlantirmaydi, chunki u juda paroxiyaviy (faqat mahalliy; millatchilik muammosi) va bu global muammolarni hal qilish uchun samarali mexanizmlarni ishlab chiqish imkoniyati kamligini anglatadi. Haqiqatan ham, u kichikroq miqyosda muammoli suveren davlat siyosat modelini takrorlashi mumkin. Bugungi kunga qadar XM nazariyasi bizning siyosiy hamjamiyatlarimizdagi o‘zgarishlardan tashvishlanayotganini ko‘rsatdi, ammo bizning ekologik hamjamiyatimizdagi o‘zgarishlarga nisbatan kamroq tashvish bildiradi. Ehtimol, bu kosmopolitik global hamjamiyat tuyg‘usi bizning mahalliy munosabatlarimizga qanday rang berishini hali bilmasmiz²⁹.

XULOSA

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, iqlim o‘zgarishiga yashil yechim zararli chiqindilarni kamaytirish, iqlimni himoya qilish va odamlarga bog‘liq bo‘lgan sayyora ekologiyasini saqlab qolish uchun asosan davlatni chetlab o‘tib, birgalikda ishlayotgan global boshqaruv institutlari va hamjamiyatlarini o‘z ichiga olishi mumkin. Yashil nazariya bizni ushbu o‘zgarishlarni tahlil qilish uchun yangi nuqta bilan jihozlaydi. Shunday qilib, yashil nazariya nafaqat bizning dunyomizning muqobil tavsifini, balki uni tushunish uchun boshqa mantiqni ham taklif qila oladi va uni o‘zgartirish uchun qanday harakat qilishimiz mumkinligini ham ko‘rsatadi. Xalqaro munosabatlar nazariyasi yashil nazariya tomonidan buzilishi va qayta yo‘naltirilishi mumkin, chunki “yashillar” bahslarda g‘alaba qozonadi, nazariyotchilar muqarrar ravishda barchamiz sayyoramizda qanday barqaror yashayotganimiz haqida izchil hisobot berishlari kerak. Bu shuni anglatadiki, bir nuqtada biz davlatgagina asoslangan “xalqaro” nazariyani to‘xtatishimiz kerak va siyosiy hamkorlik tizimlari yoki ijtimoiy harakatlar kabi insoniyat o‘zaro munosabatga kirishuvida boshqa siyosiy qarashlarni topishimiz kerak. Shuningdek, u umumiy insoniy manfaatlarimizga nisbatan kengroq ekologik nuqtayi nazardan foydalanish imkonini beradi va iqtisodiy afzalliklarning siyosiy chegaralari o‘rniga iqlim o‘zgarishining ekologik chegaralari doirasidagi tanlovlarga urg‘u beradi. Ba’zi raqobatchi davlatlar uchun iqlim o‘zgarishi faqat yashil texnologiyani ixtiro qilgan yirik sanoatga ega davlat tomonidan o‘ynaladigan o‘yin

²⁸ M. V. McGinnis. (1999). Bioregionalism // Routledge – 252 PP. // ISBN 9780415154451 [Retrieved from https://www.routledge.com/Bioregionalism/McGinnis/p/book/9780415154451](https://www.routledge.com/Bioregionalism/McGinnis/p/book/9780415154451) //

²⁹ Hugh C. Dyer. Introducing Green Theory in International Relations/ JAN 7 2018. The University of Leeds, UK. ISSN 2053-8626 Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72249>

sifatida ham gumon qilinadi. Bunday holda, oʻrtacha daromadi past boʻlgan davlatlar va past daromadli davlatlar global bozorda ochilishga moyil boʻladilar va yuqori daromadli davlatlar energiya va atrof-muhit masalalari boʻyicha bitimlarni ratifikatsiya qilishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Zarur hollarda ushbu tuzilmalar isloh qilinadi va takomillashtiriladi. “Global miqyosda oʻylang, mahalliy darajada harakat qiling” shiori ostida xalqaro miqyosda siyosiy choralar koʻrish masalaning yechimiga olib borishi mumkin..

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Hugh C. Dyer. (2018) *Introducing Green Theory in International Relations*. The University of Leeds, UK. ISSN 2053–8626 Retrieved from <https://www.e-ir.info/pdf/72249>
2. K.D.Tasdemir. (2019) *Green theory*. Retrieved from https://www.linkedin.com/pulse/green-theory-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir?utm_source=share&utm_medium=guest_desktop&utm_campaign=copy Retrieved from https://tr.linkedin.com/in/kutluay-do%C4%9Fukan-ta%C5%9Fdemir-8453b1190?trk=article-ssr-frontend-pulse_publisher-author-card
3. Волох В.А. (2022) «Экологическая политика: некоторые вопросы теории и практики». Вестник университета Мировых цивилизаций, vol. 13, no. 1 (34), 6–12. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/ekologicheskaya-politika-nekotorye-voprosy-teorii-i-praktiki>
4. Garrett Hardin. (1968) *The Tragedy of the Commons*. Science 162 (3859), 1243-1248. DOI: 10.1126/science.162.3859.1243 Retrieved from <https://math.uchicago.edu/~shmuel/Modeling/Hardin,%20Tragedy%20of%20the%20Commons.pdf>
5. J. Vogler in B. White, R.Little, and M. Smith. (1997) *Issues in World Politics*, London: MacMillan Press Ltd, 222.
6. R. Jackson and G. Sorensen (2005). *Pengantar Studi Hubungan Internasional*, Yogyakarta: Pustaka Pelajar, 323.
7. Ministry of Ecology and Environment The People's Republic of China. 2021, *Environmental Policies*. Retrieved from <http://english.mee.gov.cn/Resources/Policies/policies/>. MEE. Accessed on 20/7/2021.
8. International Energy Agency. 2021. *PoliciesDatabase*, Retrieved from <https://www.iea.org/policies?sector=Indsector=Industry&country=United%20States>, IEA. Accessed on 19/7/2021
9. International Energy Agency. (2021). *PoliciesDatabase*, Retrieved from <https://www.iea.org/policies?country=Ggermanysector=Industry&page=2>, IEA. Accessed on 18/7/2021
10. Ministry of Environment. Government of Japan, (2021). *Environmental Policy*. Retrieved from <https://www.env.go.jp/en/policy/index.html>, Tokyo: MoE. Accessed on 9/8/2021.
11. NOVO JURIS LEGAL. (2020). *Thought Leadership Salient Features of New Industrial Policy*. Retrieved from <https://www.novojuris.com/thought-leadership/salient-features-of-new-industrial-policy-2020-25.html>. Accessed on 3/9/2021.
12. Aldrich, J.H., (2015). Getting out the vote in the social media era: Are digital tools changing the extent, nature and impact of party contacting in elections? *Party Politics*, 22(2), pp.165–178.
13. Project guru. *Manufacturing industries as the major source of air pollution in India*. Retrieved from <https://www.projectguru.in/air-pollution-india/> Accessed on 3/9/2021.
14. Sustainable Governance Indicators. 2021. *French* Retrieved from <https://www.sgi-network.org/2020/France>. Accessed on 1/8/2021.
15. The UK's Industrial Strategy. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/topical-events/the-uks-industrial-strategy>. Accessed on 1/8/2021.
16. Robert Jackson and Georg Sorensen, (2005). *Pengantar Studi Hubungan Internasional*, Yogyakarta: Pustaka Pelajar, page 325.

17. Paris Agreement, United Nations, Retrieved Retrieved from https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf Accessed on 3/8/2021.
18. Griffin, Paul. (2017). The Carbon Majors Database:CDP Carbon Majors Report 2017. London: CDP
19. *Грушко М.П.* (2018). Прикладная экология: учебник. – М.: Лань, – С. 268.
20. *Третьякова Н.А.* (2018). Основы экологии: учеб. пособие для вузов / Н.А. Третьякова; под науч. ред. М.Г. Шишова. – М.: Изд-во Юрайт, – С. 111.
21. *Дубовик О.Л.* (2003). Экологическое право: учебник / О.Л. Дубовик. – М.: Проспект, – С. 267
22. M. V. McGinnis. (1999). Bioregionalism // Routledge — 252 PP. // ISBN 9780415154451 Retrieved from <https://www.routledge.com/Bioregionalism/McGinnis/p/book/9780415154451>